
ORTA ÇAĞ RUSYA’SINDA ÇEVİRİ ÇALIŞMALARI

Rabia AKSOY ARIKAN¹

Öz

KŪltŪr ve medeniyetlerin oluşumunda çeviri çalışmalarının katkısı son derece önemlidir. Bu çerçevede kŪltŪrlerin birbiriyle iletişimini sağlayan en önemli kŵprŵ çeviri faaliyetleridir. Orta çağ Rusya’sında çeviri çalışmalarını Kiev Knezlięinde başlamış ve zamanla bŵtŵn ŵlkeye yayılmıştır. Sonraki dŵnemlerde çalışmalar gelişme kaydetmiş, bu amaçla uzman kişiler ŵlkeye davet edilmiştir. Çok eskilere dayanan Rusya’da çeviri çalışmalarının katkısıyla Slav toplumu Batı ve Doęu kŵltŵrŵnŵ de tanıma şansına sahip olmuş ve dŵnya tarihinin akışında kendi yerini bulmuştur. Bu çalışmanın amacı o dŵnemlerde Rusya’da çeviri tarihi ve yapılan çeviri çalışmalarını hatırlatarak bu çalışmalara dikkati çekmek hem kendi kŵltŵrŵne ve hem dŵnya mirasına katkılarını ifade etmektir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Rus Çeviri Tarihi, Orta Çağ Rusya’sı.

---

¹Doktor Őđretim Gŵrevlisi, Çankırı Karatekin Ūniversitesi Yabancı Diller Bŵlŵmŵ, rarikan18@gmail.com. Orcid: 0000-0002-9074-7428

Makale gŵnderilme tarihi: 26 Aralık 2020, Makale kabul tarihi: 12 Mart 2021
Makale tŵrŵ: Arařtırma Makalesi

TRANSLATION STUDIES IN MEDIEVAL RUSSIA

Rabia AKSOY ARIKAN

Abstract

The contribution of Translation Studies in the formation of cultures and civilizations is extremely important. In this context, the most important bridge that allows cultures to communicate with each other is translation activities. In Medieval Russia, translation work began in Kiev and eventually spread throughout the country. In the following periods, studies have improved, and experts have been invited to the country for this purpose. Thanks to the contribution of translation work in Russia, which dates back to very old times, Slavic society also had the opportunity to recognize Western and Eastern culture and found its place in the flow of world history. The aim of this study is to draw attention to these studies by reminding them of the history of translation and the translation studies done in Russia at that time and to express their contribution to their culture and World Heritage.

Keywords: Translation, History of Russian Translation, Medieval Russia

Giriş

Çeviri bir dilden başka bir dile aktarım işlemidir. Çeviri sadece dilin değil aynı zamanda kültürün ve sosyal hayatın gelişmesine katkı sağlar. Çeviriler sözlü veya yazılı olarak yapılabilir. İnsanlık tarihine bakıldığında farklı dillerin varlığı çeviriye gerekli kılmıştır. Farklı coğrafyaları ve kültürleri anlamak için çeviriye duyulan ihtiyaç her zaman olmuştur. Nitekim bu gereksinim insanlık var oldukça da devam edecektir. Çeviri, farklı dilleri konuşan insanların iletişim aracı olup bağlayıcı bir rol üstlenmiş ötekini tanımak ve anlamının bir yöntemi olmuştur.

Çeviri tarihi incelendiğinde farklı dil ve kültürlerin birbirleriyle olan etkileşimlerinde bir aracı rolü üstlendiği görülür. Tarih boyunca hem bireysel hem de toplumsal olarak desteklenmiş bu çerçevede çalışmalar yürütülmüştür. İletişim araçları da çeviriye olan ihtiyacı daima güncel kılmıştır. Bu alanlarda yapılan çalışmalarla hem kültürel hem de sosyal anlamda büyük değişiklikler yaşanmıştır. Yaşanan gelişmeler dilin zenginleşmesini ve çeviri çalışmalarının hızlanmasını sağlamıştır.

Tarihî süreçte, bir dilden ötekine doğrudan doğruya çeviri, bu iki dili konuşan toplumlar arasında bir kültürel yakınlığın söz konusu olduğu durumlarda daha kolay gerçekleşmiştir. Özellikle yazın alanı için bu daha çok kabul edilebilir bir durumdur. Nitekim doğrudan doğruya özgün dilden çevirilerin ilk örnekleri böyle bir kültür yakınlığının ya da ortak kültürün ürünleridir. Yunancadan Latinceye, Arapçadan Farsçaya, Çince Japonya'ya, Hintçeden Çinceye ilk çeviriler bu şekilde gerçekleşir. Böyle bir kültür birliğinin olmadığı durumlarda ise ikinci bir dilin aracılığı çoğunlukla kabul görür. XI. yüzyılda Abbasilerin, felsefe ya da bilim alanındaki Yunanca kaynaklardan önemli bir bölümünü Arapçaya Süryanice aracılığıyla çevirmeleri bu durumun örneği niteliğindedir (Göktürk, 2016: 53).

Rusya'daki çeviri çalışmaları Kiev Knezliğinde başlamış ve zamanla bütün ülkeye yayılmıştır. 1237-1242 yılları arasında Moğol İstilasının sonucu her ne kadar gelişmeler durma noktasına gelse de daha sonraki dönemlerde çalışmalar sürdürülmeye devam etmiştir. Bu çalışmada Rusya'da Orta Çağda V ve XV. yüzyıllar arasında gerçekleşen çeviri tarihi ve bu dönemlerde yapılan çeviri çalışmaları ele alınacaktır.

Rusya’da Çeviri Tarihi

Tüm Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Rus Medeniyetinin de kökleri çok derinlere Hint-Avrupa kültürüne kadar uzanır. Hem Hristiyanlık öncesi dönemdeki temel manevi görevleri hem de maddi kültür mirasları açısından Slavlar, Almanlar ve Baltlar (Litvanyalılar) gibi Akdeniz sahası dışında kalan diğer Hint-Avrupa topluluklarından farklı değildir. Nitekim Akdeniz’de, Yunanlılar ve daha sonra da Romalılar aynı kültürün temellerini alarak kuzeyli akrabalarından çok daha önce büyük bir uygarlık geliştirmeyi başarmışlardı. Slavlar, daha çok Hint-Avrupa dil ailesinin başka bir üyesi olan İranlılar ile bağlantılı İskit ve Sarmat dönemlerinden faydalanarak Güney Rusya bozkırlarına yerleşirler. Slav mitolojisinde İran temalarına bol miktarda rastlanır. Eski Rus folklorunda birçok İran motiflerini de görmek mümkündür. Diğer yandan İran ve Türk destanları ile bazı Rus epik şiirleri arasında da dikkat çekici benzerlikler bulunmaktadır. Dolayısıyla Rus sanat ve edebiyatı İran medeniyetinden derinden etkilenir. Rus medeniyeti köken olarak Slav unsurlar, etkileşim hâlinde bulunduğu İran unsurlarının birleşiminden oluşmuştur. MS1000 yılına gelindiğinde Hristiyanlığın kabulüyle birlikte gelen Bizans medeniyeti etkisi Rus kültürel ve sosyal tarihi tamamen değiştirmiştir. Bizans kültürünü oluşturan temel unsurların tamamı kilise aracılığıyla Rusya’ya girmiş ve taşınmış bir kültür olmasına rağmen Rus halkı birçok yeni düzenlemeler ile Avrupa ve Avrasya kültürlerini bir araya getiren kültürel alt yapıyı oluşturmayı başarmıştır. Ancak bu birleştirici etki kısa sürmüştü, XI. yüzyılda Roma ve Bizans kiliseleri arasındaki ayrılık, Grek-Ortodoksluğa bağlı olan Rusya’nın Batı halklarından ayrılışına neden olmuştur. Bu ayrılma daha sonraki dönemlerde bir tepkiye dönüşmüş Rusya kapılarını Batı’ya kapatmıştır. Doğu ve Batı arasındaki bu çatışma durumu XVII. yüzyılın sonlarına kadar ısrarlı bir şekilde devam ettirilmiş ve o kadar büyük ölçüde derinleştirilmiştir ki devlet, Batı aracılığıyla ilerleme sürecini sürdürebilmek için baskı yoluna gitmek durumunda kalır (Vernadsky, 2019: 30, 31). Rusya’nın bu tutumu XVIII, XIX ve XX. yüzyıllar boyunca sosyal, kültürel ve sanatsal alanlarda yaşanan olayların zeminini hazırlamıştır.

En önemli Rus dil tarihçilerinden kabul edilen N.A.Meşçerski Eski Slav-Rus Çeviri tarihini beş döneme ayırmaktadır: İlk Slavca çevirilerin yapıldığı dönem, Kiril, Metodiy ve öğrencilerinin ortaya koyduğu çalışmaları kapsar. Kiril’in 863 yılında Morova’ya gidişiyile başlayan bu dönem Metodiy’in 885 yılında Panonya’da (bugünkü Batı Macaristan, Doğu Avusturya, Slovenya ve Sırbistan’ı kapsayan bölge) ölümüne kadar sürer. Bu dönemde çeviri

çalışmalarının merkezi Moravya ve Panonya olup bu ilk dönemden günümüze kadar gelen yazılı bir belge yoktur.

Kiril ve Metodiy'e ait olabilecek metinler, daha sonra yapılan el yazması kopyalarıyla günümüze kadar gelebilmiştir. Eski Slavca çeviri çalışmalarının ikinci dönemi, Metodiy'in öğrencilerinin Panonya'dan atılmasıyla başlar ve X. yüzyılı kapsar. Panonya'dan sonra Metodiy'in öğrencileri çalışmalarına Hristiyanlığın yayıldığı Bulgaristan'da devam eder. Bulgaristan Çarı Boris, Hristiyanlığı devlet dini ilan ettikten sonra Bulgar Kilisesinde ayinler Slavca yapılır. Slavlarda çeviri çalışmaları özellikle Boris'in ardından tahta çıkan Çar Simeon (893-927) zamanında "Altın Çağ" adı verilen dönemde gelişir. Bu dönemde yapılan çevirilere Yeni Ahit'ten İncil ve Havariler kitapları ile eski vakayinameler örnek gösterilebilir. Ioannes Damascenus'un çevirmeni olan Ioann Ekzarh, "Çarlar Kitabı"nı ve Ioannes Malalas'ın "Vakayiname"sini de çevirdiği düşünülen Prezvşter Girigori dönemin önde gelen çevirmenleri olarak kabul edilir. XI. yüzyılın ortalarında başlayan üçüncü dönem, Kiev Prensi Yaroslav Mudri'nin zamanında Kiev Knezliğinde yapılan çeviri çalışmalarını kapsar (Şener, 2015: 20). Bu dönem Eski Slav çeviri çalışmalarının en parlak dönemi olarak kabul edilir.

Orta Çağ Avrupa ülkeleriyle sıkı ticari ve kültürel ilişkiler sürdüren Kiev Rusyası tarihinin ilk aşamasında kitapların çevrilerle iletilmesinde başlıca rolü Bulgaristan oynamakla birlikte XI. yüzyılın ilk yıllarında Kiev Prensi (Knez) Bilge Yaroslav, kitapların Rus Devleti'nde çevrilmesinin önemini anlamıştır. İlk eski ünlü Rus vakanüvis Nestor'un 1037 yılında "Yaroslav birçok yazıcıyı bir araya getirerek Slav diline çeviriler yapılmasını emretmiştir." şeklinde bir ifadesi mevcuttur. Kiev Prensi Yaroslav'ın öncülüğünde, İstanbul'daki Ayasofya'dan esinlenerek Kiev'de yaptırdığı Kutsal Sophia Katedrali'nde Antik (Eski), Yunan dili (Grekçe)'den çeviriler yapabilecek, çevirmen yetiştiren bir okul kurulmuştur. Bu okul, iyi bilinen İspanyol Toledo ve Kuzey Okulları'ndan ve hatta dünyaca ünlü Fransız Port-Royal Okulu'ndan önce kurulmuştur((Sorokin, 2016: 49-64). Kiev Çeviri Okulu'nun önceleri temel amacı, kiliselerde ve dinî işlerde uygulanmak üzere Antik Yunancadan çevrilmiş malzemeler sağlamaktır. Sonrasında burada İncil'i ve başka dinî ve dinî olmayan eserleri çevirmek gibi daha önemli amaçlar öncelikli olmuştur. 1240 yılında yaşanan Moğol istilasına kadar Kiev Rus Devleti'nde "Physiologus" gibi bilimsel eserler, Titus Flavius Josephus'un "Yahudi Savaşı'nın Tarihi" adlı eseri ve Plutarchus, Aristoteles yapıtları olmak üzere edebî ve tarihî kitapların yanı sıra halk masalları çevrilmiştir(Sorokin, 2016: 49-64).

Kısacası o dönemlerde çevirmenin çalışma yöntem ve teknikleri gibi konular üzerinde durulmamış, çevirmenin çalışmalarıyla ve çevirdiği eserlerle ilgili değerlendirme ve çözümler yapılmamıştır. Nitekim İspanyol, Fransız veya Kiev Çeviri Okulları temsilcilerinden hiçbiri o dönemde geçerli olan ve çevirmenlerin uygulaması gereken kuralları ortaya çıkaramamıştır. Her bir çevirmen kendine göre çeviriler yapmış gerek genel anlam gerekse detaylar konusunda kendilerine göre önemli olan bölümleri çevirmeye çalışmıştır. XIII.-XIV. yüzyılları kapsayan dördüncü dönemde ise öncelikle Eski Yunancadan çeviriler yapılmıştır. Bizans İmparatorluğunun yönetiminden ayrılan Bulgarlar ve Sırlar bağımsız çarlıklarını ilan ettikten sonraki dönem Bulgar edebiyatının “Gümüş Çağ”ı olarak kabul edilir. Bu dönemin çevirileri, Tırnovo Patriği Evfimiyy’in uygulamaya geçirdiği yazı alanında reformlarla daha etkili ve anlaşılır hâle gelmiştir. Moskova Dönemi olarak da adlandırılan beşinci dönem ise XIV. yüzyılın sonundan XV. yüzyılın sonuna kadar geçen dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde ünlü Rus bilim adamı Lihaçov’un deyimıyla “Rus Edebiyatında İkinci Güney Slav” etkisi gözlemlenir (Şener, 2015: 20).

XV. yüzyılın başlarında Rusya’nın Avrupa Haritasında yeri yoktur. O dönemde, en önemli Rus devletleri Moskova Dukalığı ve Novrogod Cumhuriyetidir. 1380’de, Kulikova Muhabere’sinin ardından Rus toprakları Tatar boyunduruğundan kurtulmaya başlar. III. İvan’ın (1462-1505) hükümdarlığı sırasında ise bir Rus devleti kurulur. Çarın amacı yeni bir devlet arması olan iki başlı Bizans kartalını benimsemesiyle ortaya çıkar. Grandük bu şekilde Rusya’nın Bizans İmparatorluğunun varisi ve Rus dünyasının merkezi olduğunu ilân etmiş olur. XVI. Yüzyılda keşiş Filotey Moskova’nın üçüncü Roma olduğu teorisini gerçekleştirmeyi hedefler. Çeviri tarihi kültürel açıdan irdelendiğinde ise 1400’lü yıllarda Rusya gerileme dönemindeki Bizans İmparatorluğu’nun hızlı gelişen uzak bir eyaleti durumundadır. Ortodoks mezhebini benimser ve Batı’dan gelen Katolik kökenli tüm görüşleri reddeder. Bu düşmanlık Roma’nın nüfuzunu yayma girişimlerinden sonra daha çok artar(Burke-Hsia, 2012: 249). XV. ve XVI. yüzyılda Rusya’da çeviri sorunu bu açılardan değerlendirilmelidir. XV. yüzyıldan itibaren Eski Rusçanın Kilise Slavcasından yavaş yavaş ayrılmasına rağmen dinî kitapların hâlen Kilise Slavcasına çevrildiği görülür. Yapılan incelemelerde bu dönem “Novrogod Dönemi” olarak adlandırılır. Başpiskopos Genadiy ve çevresindekilerin yoğun çeviri çalışmaları 1504 yılında görevden alınmasıyla sona erer. Novrogod bağımsızlığını kaybederek Moskova prensine bağlanır. Genadiy’in etrafındaki çevirmenlerden bazıları da siyaset, kültür, bilim ve çeviri merkezi hâline gelen Moskova’ya gider.

Genadiy'in ölümünden sonraki dönemde hemen hemen hiç çeviri yapılmamıştır(Todorov,2010: 85) Nitekim ünlü Rus edebiyat tarihçisi Dmitriy Mihayloviç Bulanin, bu dönemi “Çevirisiz Dönem” olarak adlandırır.

İlerleyen dönemlerde Rusya'da ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel yaşamda gözlemlenebilecek değişikliklerin olabilmesi için kendisine ait bir düzeninin olması, para sisteminin düzenlenmesi, devlet ve yönetim anlayışının geliştirilmesi ve toplumsal yapının oluşturulması gerekmektedir. Ancak bu dönemlerde Rusya'nın kapılarını dış dünyaya araladığı Avrupa'ya ve Avrupa'nın bilim ve kültürüne ilginin yavaş yavaş arttığı görülmektedir.

Orta Çağ Rusya'sında Çeviri Çalışmaları

Rusya'da Çeviri Çalışmaları, 864 yılında Slav halkları arasında Hristiyanlığın yaymakla görevlendirilen “Konstantin Kiril ve Metodiy” adlı kardeşlerin Slav dillerine uygun bir alfabe hazırlamaları ve Eski Yunancadan Slavcaya İncil'den bazı bölümleri çevirmeleri ile başlar. Bu eserler de bu dilde yazılan ilk çeviriler olarak kabul edilir. İlerleyen dönemlerde devam eden bu çalışma ve girişimler Slavların kültürel gelişiminin oluşmasında büyük bir katkı sağlar. Rusya'da yapılan çevirilerde önceleri Kiril tarafından hazırlanan “Glagolitik Alfabe” kullanılsa da sonraları “Kiril Alfabeti”ne geçilir. Çeviri yöntemleriyle ilgili yapılan incelemelerde, kelime ya da morphem olarak aynı yöntemin kullanıldığı ve çevirilerde aynı anlamın verilmeye çalışıldığı görülür (Şener, 2015: 11-16). Genel olarak çevirilerin el yazması çeviriler ve çevirmenlerin dinî görevliler ve XI-XVII. yüzyıllar arasında en önemli çeviri merkezlerinin kilise manastırları olduğu gözlemlenir. Çeviriler o dönemki birçok diğer kültürde olduğu gibi Latince'den ve Yunancadan yapılmıştır. Bunlar azizlerin hayatları, tarihî konuları içeren kahramanlık hikâyeleri, insan ve doğa konusunda bilgi veren kitapların çevirileridir. Dinî metinlerde yapılan çevirilerde günümüz eşdeğer çeviri anlayışının benimsendiği söylenebilir. Diğer eser çevirilerinde ise serbest çeviri olarak adlandırılan yöntem benimsenir. “Yahudi Savaşı Tarihi” isimli kitap, eski Slav Edebiyatının en önemli çeviri eseri olarak kabul edilir. XIII.-XIV. yüzyıl tarihli “Hindistan Çarlığı Menkıbesi”, “Şahaişi'nin Oniki Rüyası”, “Romalı Macarius Hikâyesi” gibi çeviri eserler okurların farklı ülkeler hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar. Önceleri anonim olan eski Rusça çevirilerde XV. yüzyıldan itibaren çevirmenlerin isimleri belirtilmeye başlanır ve Dmitriy Gerasimov, Rus çeviri tarihinin ilk çevirmeni olarak kabul edilir (Şener,2015:120,121). XV.yüzyıl'ın en önemli çeviri olayı ilk

defa İncil'in tamamının Latince 'den Eski Slavycaya, Gerasimov tarafından çevrilmiş olmasıdır.

XI–XIII. yüzyıllar arasında (1228–1480) yaşanan Moğol istilası dönemlerinde Rusya'da çeviri çalışmaları az da olsa devam etmiştir. Birçok dinî eserin yanı sıra “Hint Çarlığı”, "Truva (Troya) Savaşı" olmak üzere dinî olmayan kitaplar da çevrilmiş, siyasi ve iktisadi yaşamla ilgili çeviriler de yapılmıştır. XIII. yüzyılın ikinci yarısında ve XIV. yüzyılda yapılan çeviriler Moğol istilası etkisi altında bulunan Rus halkının duygu dünyasına tamamen uygun olup "Hint Çarlığı Hikâyesi", "Romalı Macarius Hikâyesi" gibi dünya sonunun yakınlığını anlatan hayalî eserler şeklindedir. Çevirmenler, çevirilerin çoğunluğunu Antik Yunanca eserlerden yapmış, bazıları ise Latince veya Klasik İbranice kaynaklardan yararlanmışlardır. XIII. yüzyılın sonundan başlayarak Kiev'in kültür ve politik merkez olarak önemini kaybetmesi ile bu kültürel birikim kuzeye doğru ilerlemeye başlamıştır. Ancak kitaplarda kullanılan başlıca dil olarak Kilise Slavcası önemini korumaya devam etmiştir(Sorokin, 2016: 49-64).

Orta Çağ Rusya'sında eserler Bizans eserlerinin çevirilerinden veya Ortadoks Balkan Slav eserlerinin çevirilerinden oluşur fakat özgün Rusça eserlerin yayımlanması da hızlanır. Bunların arasında Novrogod'lu Kirik'in ünlü kronolojik incelemesi de vardır. XV. ve XVI. yüzyıl dönemin önceki dönemlerin devamı niteliğindedir. Önceki dönem eserlerinin yeni nüshaları ve çevirileri yapılır. Bunlar: XIII. yüzyıl metni olan “The Book of Secrets” (MÖ I. veya II. yüzyılda Filistin'de Sami dilinde derlenmiş bazı eski metinlerden olan kayıp Yunanca bir eserin özgün çevirisi), IV. yüzyılda yaşamış din bilgini Kıbrıslı Epiphanus'un iki eseri, on iki değerli taşın mucizevi özelliklerinin tasvirini içeren “The Questions of Vasili and The Answers of Gregoriive The Lapidary” adlı eser; VI. yüzyılda İskenderiyeli bir keşiş olan Kosmas Indikopleustes'in “Hiristianiki Topografya”sı, İ. Damaskin'in “Theology”si; Büyük Vasili'nin “Six Days”i (Yaratılış) ve IX. yüzyıl Yunan keşişi Georgios Amartolos'un “Chronicle”i örnek gösterilebilir. Bu eserlerde Orta Çağ Doğu Ortodoks dünyasının oluşumu, coğrafya, hayvanlar, bitkiler ve meteorolojik olaylar hakkındaki fikirler daha çok fantastik bir şekilde ifade edilmektedir. Antik Yunan eserlerinden de bilgilere rastlanılabilir. Örneğin Amartolos'un eserlerinde Demokritos'un atom teorisine ilişkin bilgileri bulunur. Astorolojik eser çevirilerine ilgi özellikle bu dönemde artar. Astorolojik bilgiler XV. yüzyılın sonunda “The Mystery of Mysteries” adlı eser içeriğinde görülür. Eserin çevirisi İbraniceden yapılırken, metnin özgün hali Arapçadır (Burke-Hsia, 2012:

250, 251). Günümüze kadar kalan el yazmalarının sayısı diğerleriyle karşılaştırıldığında özgün hâline yakındır ancak dinsel konularla ilgili tartışmalarda artış görülür.

O dönemki Slav ve Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında XI, XII ve XIII. yüzyıllarda Kiev Rusya'sında, Rus diline çevrilmiş kitap sayısının fazla olması oldukça dikkat çekicidir.

O dönemde yapılan çeviriler daha çok dinî kitap çevirileri şeklindedir. Hristiyan düşüncesi ve felsefesinin temel kuramsal ve uygulamalı konularının anlatıldığı "homiletik literatür", "Saint İrene'nin Hayatı", "Saint Alexis'un Hayatı" gibi azizlerin hayatlarının anlatıldığı eserler çok yaygındı. Özellikle "Rahip Georgios Hamartolos Vakayinamesi" ve "İoannes Malalas Vakayinamesi" gibi Bizans Vakayinamelerinin çevirileri, Rus kültürünün gelişiminde önemli rol oynamıştır. Aynı dönemde "Bilge Ahikar Hikâyesi", "Barlaam ve Josaphat Hikâyesi" ve bir tür şövalye romanı niteliği taşıyan "Digenis'in Hayatı" gibi dinî içerikli olmayan kitapların çevirileri de yapılmıştır. Bu eserlerin çoğu sözcüğü sözcüğüne çevrildiği hâlde o dönem Kiev Rusyasının halk diline çok yakındı. Dolayısıyla yapılan araştırmalarda o dönemlerde yapılan bazı çevirilerin çok yüksek kalitede yapıldığını göstermektedir(Sorokin, 2016: 49-64).

Çevirilerin Orta Çağ Rus kültürüne katkısı incelendiğinde, yapılan çevirilerle dilde reformlar yapıldığı ve günlük konuşulan Rusçanın kullanıldığı alanların artmaya başladığı görülür. Eski Slavcanın anlaşılmasında zorlanması ve daha çok dini görevlerin yerine getirmekte kullanılması, aydınların günlük konuşulan Rusçaya yönelmelerinde önemli etken olarak düşünülebilir. Çevirilerde verilmek istenen ifadeler öncelik verildiğinden biçimselliğe fazla önem verilmediği görülür. Eski Slavlarda çeviri tarihinin Slavların feodal devleti kurma süreçlerine bağlı olarak geliştiği görülür. Bu süreçte Hristiyan kilisenin önemli bir rolü olup kilisenin çevrilen metinlerin konusunu, türünü ve çeviri yöntemlerini belirlediği gözlemlenir. O dönemin koşullarında yapılan çevirilerin en önemli özelliği el yazması olmalarıdır. Günümüze kadar gelebilen çeviri el yazmalarının yazanı belli değildir. Bu eserlerin çevirmenleri o dönemki birçok yazar gibi din görevlileridir. Bu durumun nedeni edebiyat ve çeviri çalışmalarının Hristiyan kilisesine bağlı olarak gelişmesidir. Dolayısıyla XI. yüzyıldan itibaren en önemli kültür ve çeviri merkezleri kilise ve manastırlar olarak kabul edilebilir. Kısacası Orta Çağ Rusya'sında, Bizans imparatorunun Kiev'e göndermiş olduğu misyonerlerin burada Kiril alfabesini oluşturmalarıyla birlikte başlayan ve

dinî metinlerden yapılan çeviriler zamanla diğer alanlarda da yapılmaya başlanır. Çeviri çalışmalarında görülen artışlar bu çalışmaların toplumsal gelişimdeki öneminin de göstergesi olur. Nitekim diğer ülkelerle olan karşılıklı ilişkiler de hem kültürel hem de sosyal olarak gelişmelerin yaşanmasına katkı sağlar. Çeviri alanında yapılan bu çalışmalar, sonrasında Rus toplumunun şekillenmesinde büyük rol oynar. İlerleyen dönemlerde çevirinin toplumsal hayat ve edebî hayatın şekillenmesinde oynadığı rol daha da çok kabul görecektir ve çeviri çalışmaları artarak devam edecektir.

Sonuç

Orta Çağ Rusya'sında yapılan çevirilerin Slav ve Rus halklarına en büyük katkısı dünya tarih akışı içinde kendi yerlerini bulmaları yönündedir. Öncesinde Kiev Rusya'sında yazı kültürüyle birlikte temeli atılan çeviri çalışmaları, Hristiyanlığın kabul edilmesiyle diğer Avrupa devletlerinde olduğu gibi Rusya'da da çeviri ve edebiyatın başlangıcı olarak kabul edilir. Rusya, Hristiyanlığı 988 yılında Kiev Prensi Vladimir'in emriyle kabul eder. Söz konusu dönemde Rusya'nın Bizans ve Bulgar devletleriyle ticari ve siyasi ilişkileri artar. O döneme kadar başta Bulgaristan olmak üzere diğer Slav ülkelerinde genellikle Yunancadan Eski Slavcaya kadar çok sayıda çeviri eserleri düzenlenir ve bunlar Kiev Rusya'sına da geçer. Tarihî olayların etkisiyle ve yönetimlerin destekleriyle başlayan bu süreç zamanla gelişme gösterir. Tüm Orta Çağ kültürlerinde olduğu gibi din olgusunun çeviriye olan etkisi ve çeviri çalışmalarının gelişimi açısından önemi oldukça büyüktür. Çeviri çalışmalarında dönemin önde gelen yazar ve şairleri de etkin rol oynar. Bu şekilde dil ve edebiyatın zenginleşmesine büyük katkılar sağlanır.

Bütün bu anlatılanların ışığında günümüzün çeviri anlayışından oldukça farklı bir çeviri anlayışının benimsendiği, okur odaklı bir çeviri anlayışının benimsendiği söylenilebilir. Sonuç olarak Orta Çağ Rusya'sında olduğu gibi ilerleyen dönemlerde tüm dünyada etkili olan çeviri çalışmaları kültürlerin ve toplumların birbiriyle olan olumlu etkileşimleri medeniyetlerin gelişmesi yolunda atılan önemli adımlardır. Rusya gerek kendi tarihî mirası gerekse Doğu ve Batı kültürünün etkisiyle kendi medeniyetine ve dünya kültürüne çeviriler aracılığıyla katkıda bulunur. Çevirinin tarihî süreciyle desteklenen bu tür çalışmalar günümüzde geçmişini aydınlatmaya geleceğe ise yön vermeye devam edecektir.

R. Arkan

ÇAKÜ KAREFAD, ÇAKÜ Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi / Karatekin Journal of the Faculty of Letters

Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 2, (Ekim/October2021): 156-167 (Atıf için/To cite).

Kaynaklar

Aksoy, N.B. (2002) *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, Ankara.

Burke P.-R.Po-chia H. (2012) *Erken Modern Avrupa'da Kültürel Çeviri*. Çeviren: F. Burak Aydar, İstanbul.

Eco, U. (2009) *Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı*, İstanbul.

Göktürk, A. (2016) *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul.

Lee, J.S. (2009) *Avrupa Tarihinden Kesitler (1494-1789)*, Çeviren: Ertürk Demirel, Ankara.

Rifat, M. (2008) *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, İstanbul.

Rifat, M. (2014a) *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları 2. Temel Metinler*, İstanbul.

Rifat, M. (2014b) *Çeviri Seçkisi II Çeviri Bilim Nedir?*, İstanbul.

Roberts, J.M.(2019) *Avrupa Tarihi*, Çeviren: Fethi Aytuna, İstanbul.

Şener, L. (2015) *Eski Rusya'da Çeviri Çalışmaları*, Ankara.

Todorov, T. (2011) *Eleştirinin Eleştirisi*, İstanbul.

Vernadsky, G. (2019) *Rusya Tarihi*, İstanbul.

Yücel, T. (2016) *Çevirinin Tarihi*, İstanbul.

Makaleler

Sorokin, S. (2016). Kiev Rus Devletinden Bu Yana Ukrayna ve Rusya Coğrafyasında Çeviri Faaliyetleri ve Çeviribilim, *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi Hacettepe Üniversitesi 2016, sayı 22, s.49-64.*

Şener, L. (2013). Büyük Petro Dönemi Rusya'da Çeviri Faaliyetleri, *Journal of History School, Year 6, Issue XV, pp.569-676.*

R. Arkan

ÇAKÜ KAREFAD, ÇAKÜ Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi / Karatekin Journal of the Faculty of Letters

Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 2, (Ekim/October2021): 156-167 (Atıf için/To cite).

Şener, L.(2013). Eski Slavca ve Rusça Çevirilerin Özellikleri, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/8 Summer 2013, p. 1247-1255.*